

Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı:

Nüfusun değişim özelliklerinden biri de yaşlar veya yaş grupları ya da cinsiyet bakımından gösterdiği bileşim biçimidir.

Nüfusun Yaş Yapısı:

Nüfusun yaşlara göre bölünüşünün bilinmesi pek çok bakımdan önemli olmakla birlikte özellikle demografik, sosyal ve ekonomik bakımlardan önemlidir. Bir ülkede doğum hızları, ölüm hızları, göçler, çalışabilir çağıdaki nüfusun sayısı yani iş gücü arzı büyük ölçüde yaş yapısının etkisi altındadır. Nüfusun yaş yapısını incelemenin çeşitli yolları bulunmaktadır. Bunlar nüfus piramidi, bağımlılık oranı, medyan yaş ve belirli yaş gruplarının toplam nüfus içindeki oranıdır.

Nüfus Piramidi (Yaş Piramidi):

Bir nüfusun hem yaş hem de cinsiyet yapısını incelemenin ve bu bakımdan yapılacak karşılaştırmaların en önemli aracı nüfus ya da yaş piramitleridir. Piramit iki tarafta bulunan çubuk grafiklerden meydana gelmiştir.

Genel olarak grafiğin sağ tarafı kadın sol tarafı erkek nüfusu göstermektedir. Yatay ekseninde mutlak nüfus sayısı ya da oranlar dikey ekseninde ise yaş grupları yer almaktadır. Yatay ekseninde oranların yer alması durumunda oranlar her iki cinse ilişkin yaş gruplarının toplam nüfus içindeki paylarından meydana gelmektedir.

Nüfus piramitleri ülkenin özelliklerine göre farklı biçimlere sahip olmaktadır. Nüfus piramidinin biçimini belirleyen en önemli unsur doğumlardır. Doğum hızlarının yüksek olması çocuk sayısının fazla olmasına ve bu da piramidin tabanının genişlemesine neden olmaktadır.

Ölüm hızları nüfus piramidinin biçimi üzerinde doğum hızlarından daha az etkili olmaktadır.

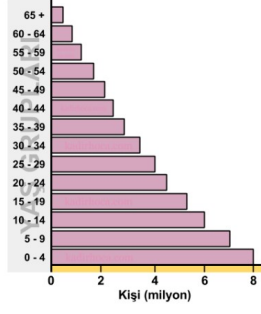
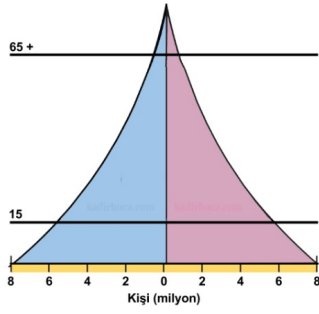
Doğum ve ölüm hızları beraberce nüfus artış hızını belirlediği için herhangi bir nüfusa ilişkin nüfus artış hızı ile nüfus piramidinin biçimi arasında bir ilişkinin olduğunu söylemek mümkündür.

Nüfus Piramidi Türleri ve Özellikleri

Düzgün Üçgen		
		<ul style="list-style-type: none"> • Doğum ölüm oranı yüksek • Nüfus, yüksek doğum-ölüm oranı nedeni ile kendini yenilemekte • Ortalama yaşam süresi kısadır. • Gelişmemiş ülke özelliğini yansıtır. • Orta ve kuzey Afrika ülkeleri

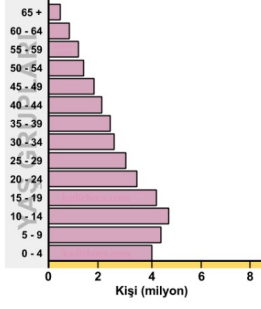
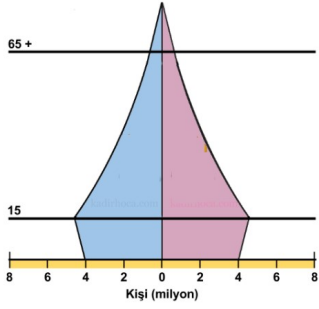
Arı Kovanı		
		<ul style="list-style-type: none"> • Doğum çok, ölüm azdır. • Taban ve orta kesim eşit • Gelişmiş sanayi toplumlarının piramidi • İngiltere, Fransa, İsveç gibi

İçe Dönük

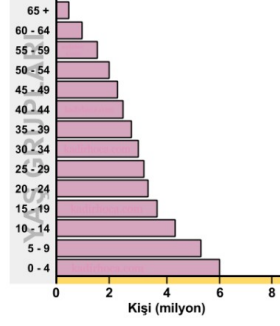
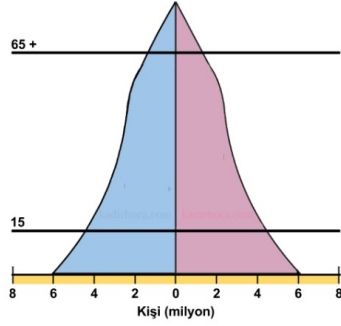
- Doğum çok, ölüm azdır.
- Kenarları içe çökmüş olan bu piramitte nüfus kaba ölüm oranının azalmasına bağlı olarak artmaya başlar
- Ortalama yaşam süresi artmıştır
- Bebek ölüm hızı azalmaya başlamıştır.
- Gelişmekte olan ülkelerin nüfus piramididir.

Asimetrik

- Doğum ve ölüm oranlarında hızlı bir düşüş bulunmaktadır.
- Gelişmişliğe adım atan ülkeler yüksek doğum oranını düşürerek nüfus artış oranını azaltmaya çalışırlar.
- Böylece nüfusta negatif gelişme olarak adlandırılan bu süreçte çocuk nüfusta azalma olurken yaşlı nüfus gruplarında gelişme ortaya çıkar.
- Japonya gibi fazla gelişen ülkelerde görülür.

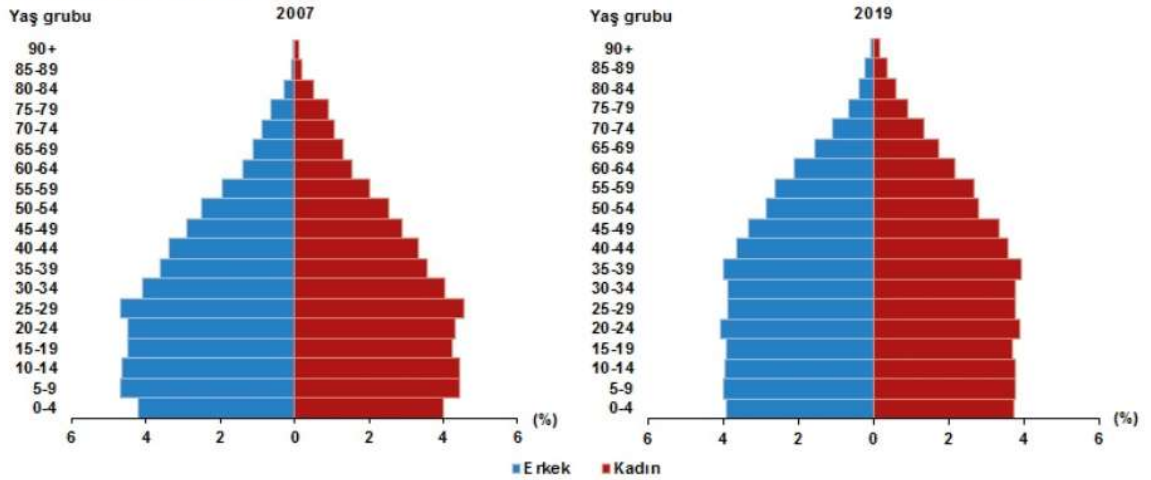
Çan biçimli

- Geçmişte doğum ve ölüm oranlarının düşük olduğu daha sonra arttığını ifade eder.
- Nüfusa ihtiyaç duyan bu nedenle de hem doğum teşviki hem de göz yoluyla nüfusunu arttıran ülkelerde görülür.
- Doğum ve ölüm oranları düşük, daha uzun ortalama yaşam süresi olan gelişmiş ülkelere aittir.
- ABD, Kanada

Türkiye için Nüfus Piramidi

Nüfus piramidi, 2007, 2019

Türkiye'nin 2007 ve 2019 yılı nüfus piramitleri karşılaştırıldığında, doğurganlık ve ölümlülük hızlarındaki azalmaya bağlı olarak, yaşlı nüfusun arttığı ve ortanca yaşın yükseldiği görülmektedir.

Medyan (Ortanca) Yaş

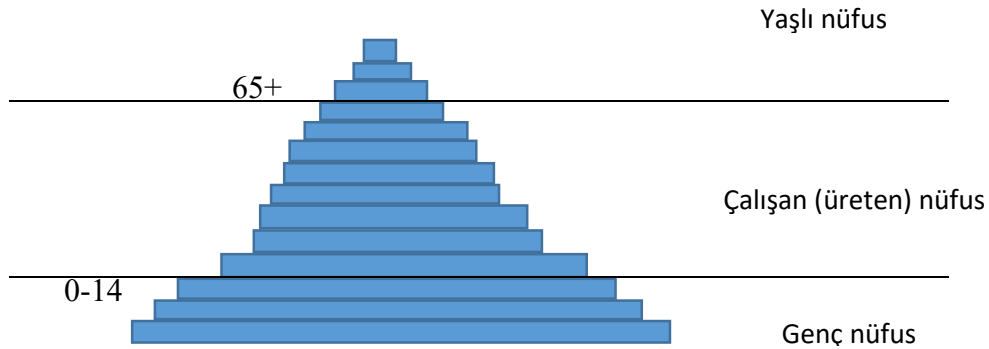
Yaş yapısıyla ilgili ayrıntılı bilgi vermesine karşı yaş piramidi tüm nüfusu içine alan bir bilgi verememektedir. Yaşları tek bir sayıyla özetlemek için medyan ya da ortanca yaş hesaplanmaktadır. Medyan yaş herhangi bir nüfusu sayısal olarak 2 çeşit gruba bölen yaşır. Bir nüfusta medyan yaşın küçük olması o nüfusun genç olması, büyük olması ise o nüfusun yaşlı olması anlamına gelmektedir.

Yıllar	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2013	2016	2019
Medyan Yaş	24.14	20.26	18.95	19.88	22.21	24.83	30.4	31.4	32.4

Türkiye genç nüfusa sahiptir. Bu nedenle medyan yaş küçüktür. Ancak doğumlardaki azalmaya bağlı olarak 2000 yılından itibaren medyan yaşın artmaya başladığını söylemek mümkündür.

Birleşmiş Milletler nüfus tahminlerine göre 2025 yılında 33'ü geçmesi, 2050 yılında yaklaşık 41 olması beklenmektedir. 2009 yılında dünyada medyan yaş 29, 2025 yılında 33, 2050 yılında 38 olması beklenmektedir. 2018 verilerine göre medyan yaşı en küçük olan ülke Nijer (15.4), en yüksek olan ise Monaco (53.1) dur. Dünya nüfusunun ortanca yaşı 30.4.

Bağımlılık Oranı

Ekonomik olarak aktif olan nüfusun bakmakla yükümlü olduğu nüfus grubuna bağımlı nüfus denilmektedir. (0-14) yaş grubu ile (65 ve daha yukarı) yaştaki nüfus bağımlı nüfus olarak tanımlanmakta ve ekonomik olarak üretken sayılmamaktadır.

Bağımlılık oranı, bağımlı nüfusun ekonomik bakımdan aktif olan nüfusa oranı olarak tanımlanır. Ekonomik bakımdan aktif sayılan birey başına düşen çocuk veya yaşlı sayısını ölçmektedir. Bu nedenle bir ülkede bağımlı nüfus ne kadar çok ise üretime katıldığı varsayılan bireylerin yükleri de o denli fazladır.

$$\text{Bağımlılık Oranı} = \frac{\left(\begin{array}{c} (0 - 14) \text{ yaş} \\ \text{grubundaki nüfus} \end{array} \right) + \left(\begin{array}{c} (65 +) \text{ yaş} \\ \text{grubundaki nüfus} \end{array} \right)}{(15 - 64) \text{ yaş grubundaki nüfus}} \times 100$$

$$\text{Genç Bağımlılık Oranı} = \frac{(0 - 14) \text{ yaş grubundaki nüfus}}{(15 - 64) \text{ yaş grubundaki nüfus}} \times 100$$

$$\text{Yaşlı Bağımlılık Oranı} = \frac{(65 +) \text{ yaş grubundaki nüfus}}{(15 - 64) \text{ yaş grubundaki nüfus}} \times 100$$

Yıllar	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2015	2019	2050
Toplam Bağımlılık Oranı	71.3	81.1	85.9	78.1	64.7	55.1	47.6	47.5	56
Yaşlı Bağımlılık Oranı	5.6	6.4	8.2	8.4	7.1	8.8	12.2	13.4	29
Genç Bağımlılık Oranı	65.7	74.7	77.7	69.7	57.6	46.3	35.4	34.1	27

Kaynaklar

1. Bařar, E. (2010). Demografiye Giriř. *Gazi Kitabevi, Ankara*.
2. Yusuf, F., Martins, J. M., Swanson, D. A., Martins, J. M., & Swanson, D. A. (2014). *Methods of demographic analysis*. Dordrecht: Springer.
3. Shryock, H. S., Siegel, J. S., & Larmon, E. A. (1975). *The methods and materials of demography* (Vol. 2). US Department of Commerce, Bureau of the Census.
4. TUİK nüfus ile ilgili haber bültenleri